

Герасимчук Таміла Федорівна

Національна стійкість як детермінанта європейської інтеграції України

УДК 323.1(477):327(4)
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-4.3>

Герасимчук Таміла Федорівна
кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри політичних наук
Рівненського державного гуманітарного
університету
вул. Пластова, 29, Рівне, Україна

Особливої актуальності проблема стійкості набуває з початком повномасштабної збройної агресії Росії проти України, яка стала головним викликом для всього демократичного світу. Протидія військовій агресії Росії показала мужність і героїзм, національну єдність і стійкість української нації. Україна зробила свій цивілізаційний вибір і в умовах війни, виборюючи свою незалежність та відстоюючи державність, продовжує євроінтеграційні перетворення. 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Без зміцнення національної стійкості неможлива протидія російській агресії та реалізація стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в ЄС, що в свою чергу вимагає стійкості державних інституцій та громадянського суспільства, відновлення економіки та всієї інфраструктури держави.

Метою даної статті є аналіз стійкості як необхідної умови протидії російській збройній агресії та як єдиного компонента системи відносин Україна-ЄС. **Методологія** дослідження базується на системному та синергетичному підходах, що поглиблює концептуальне осмислення категорій «стійкість» і «національна стійкість» та у поєднанні з компаративним методом і контент-аналізом сприяє узагальненню досвіду ЄС та України у розбудові систем стійкості та солідарності держав-членів ЄС щодо підтримки України.

Національна стійкість України аналізується у двох вимірах, по-перше, як важлива складова протидії російській військовій агресії та захисту суверенітету України, по-друге, як необхідна умова реалізації Україною політики європейської інтеграції. Стійкість України – це здатність до протистояння, адаптації та до відновлення задля збереження суверенітету та територіальної цілісності, здатність до реалізації європейського вибору. Партнерські відносини Україна-ЄС, що побудовані на довірі, співпраці і діалозі, відіграють важливу роль у посиленні стійкості як України, так і ЄС. Для ЄС стійкість важлива у створенні більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних швидко й ефективно реагувати на нові виклики і загрози та забезпечувати стійкість в самому ЄС, державах-членах і на його кордонах. Стійкість ЄС визначає його готовність до розширення і здатність приймати нових членів. Солідарність ЄС з Україною – це наша стійкість, безпека і наша спільна боротьба за європейські цінності, свободу та демократію.

Ключові слова: стійкість, національна стійкість, європейська інтеграція, Україна, Європейський Союз, національна безпека, європейська безпека.

Вступ. В умовах турбулентності міжнародних відносин та кризи системи міжнародної безпеки стійкість є предметом наукового аналізу та пошуку системних відповідей на проблему забезпечення стійкості як держав, так і міжнародних інституцій. Загострення і масштаб глобальних проблем спонукають вчених до дослідження загроз і викликів, що підривають національну стійкість, а також пошуку механізмів протидії і подолання їх. Протягом останніх десятиліть стрімко зростає інтерес вчених, політиків та урядовців до стійкості – як відповіді на потрясіння, що випробовують межі спротиву суспільств і держав.

Для України важливим і актуальним є концептуальне розуміння стійкості та побудова національної системи стійкості, позаяк Україна переживає один з найскладніших періодів своєї державності – боротьби за незалежність, важливих соціальних, культурних, економічних і політичних трансформацій. Посилення стійкості України перебуває у фокусі довгострокової протидії військовій і гуманітарній агресії Росії. Україна була і допоки залишається атакованою Росією не лише на фронті, а й в інформаційному та кіберпросторі. З одного

боку, Україна має протистояти безпековим загрозам і викликам на рівні держави і суспільства, здобути перемогу в екзистенційній для України війні, а з іншого – подолати внутрішні проблеми, що пронизують різні сфери суспільного життя та потребують зміцнення стійкості органів державної влади, місцевого самоврядування та суспільства. Отже, стійкість – це не лише про війну чи безпеку, хоча це основне. Стійкість є основою та невід'ємною складовою розвитку держави і суспільства, реалізації державної політики.

В основі зовнішньополітичної діяльності України – стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (ЄС) та Північноатлантичному альянсі (НАТО) [16]. Війна не стала на заваді реалізації стратегічного курсу держави та отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС (23.06.2022 р.) і подання заявки на вступ до НАТО (30.09.2022 р.). Реалізація європейського вибору України визначається стійкістю у протистоянні російській військовій агресії, але також неможлива без стійкості державних інституцій та громадянського суспільства, економіки та інших сфер суспільного життя.

Розв'язана Росією війна проти України – це і енергетична війна проти Європи, проти європейських цінностей та єдності, економіки, війна проти всього цивілізованого світу. По суті гібридною війною охоплений і європейський інформаційний простір. Збройна агресія Росії спричинила глобальний зсув у європейській безпеці і поставила ЄС перед необхідністю пошуку нових можливостей у сфері безпеки та оборони, впровадження заходів для підвищення стійкості як в самому ЄС і в державах-членах, так і на його східних і південних кордонах. Стійкість потрібна ЄС і Україні, щоб разом з НАТО взяти на себе лідируючу роль у трансформації європейської та міжнародної систем безпеки, своєчасно й ефективно протистояти будь-яким загрозам і викликам та адаптуватися до змін глобального середовища.

Мета та завдання. Аналіз стійкості як необхідної умови протидії російській збройній агресії та як єдиного компонента системи відносин Україна-ЄС. Для досягнення поставленої мети потрібно проаналізувати стратегічні документи України, що є правовою основою посилення стійкості та формування національної системи стійкості, як необхідної умови збереження суверенітету та відновлення територіальної цілісності; зосередити увагу на основних кроках ЄС щодо посилення стійкості; узагальнити роль міжнародної солідарності держав-членів ЄС у посиленні стійкості України та формуванні порядку денного приєднання України до ЄС.

Методологія дослідження базується на системному та синергетичному підходах, що поглиблює концептуальне осмислення категорій «стійкість» і «національна стійкість» та у поєднанні з компаративним методом і контент-аналізом сприяє узагальненню досвіду ЄС та України у розбудові систем стійкості та солідарності держав-членів ЄС щодо підтримки України. Теоретичною основою та інформаційною базою дослідження є наукові праці українських та зарубіжних вчених, практичні напрацювання органів державної влади України та інституцій ЄС, аналітичні доповіді та звіти.

Результати. Категорія «стійкість» (англ. *resilience*) має міждисциплінарний характер, є предметом дослідження гуманітарних, природничих, соціальних та інших наук. У політичних науках в основному стосувалася проблем безпеки та викликів і загроз у гуманітарній сфері. Позаяк стійкість характеризує систему, то тісний зв'язок вона має із загальною теорією систем Л. фон Берталанфі, Т. Парсонса, Д. Істона; синергетичним підходом І. Пригожина, І. Стенгерса, К. Майнцера. Проблему стійкості у своїх працях започатковують такі західні вчені як С. Карпентер, М. Мітчел, Дж. Розенау, Х. Росс, С. Стівенс, Дж. Уолкер, К. Уолтц, та багато інших. Важлива роль надається стійкості дослідниками з проблем безпеки Дж. Дзозефом, М. Кауфманом, Дж. Уолкером та ін.

У рамках академічного дискурсу проблема стійкості актуалізувалася з посиленням турбулентності у міжнародних відносинах та загостренням протистояння між основними геополітичними гравцями. Повномасштабна збройна агресія Росії проти України загострила проблему стійкості, що потребує не лише концептуальної дискусії, а і визначення механізмів її практичної реалізації. Фундаментальними науковими доробками є праці найавторитетнішого українського вченого і практика у галузі безпеки і оборони В. Горбуліна. Концептуально-прикладний інтерес представляють наукові праці українських вчених Є. Головахи, С. Дембіцького, Д. Дубова, Г. Зеленько, Т. Петрушиної, С. Пирожкова, О. Резнікової, Н. Хамітова, В. Явір та ін.

Спробою в сучасних геополітичних умовах обґрунтувати концепцію національної стійкості (резильєнтності) є національна доповідь «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз», підготовлена колективом фахівців Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України [8]. Автори досліджують взаємодію національної резильєнтності й національної безпеки держави та піднімають проблему інституційного забезпечення стратегії національної резильєнтності. Українські вчені С. Пирожков, Н. Хамітов розглядають національну стійкість як «стратегію і тактику випередження загроз» і вводять поняття «резильєнтність (стійкість) цивілізаційної суб'єктності країни», під яким розуміють «стратегію існування країни», яка «здатна зберігати збалансованість розвитку та успішно протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам та загрозам» [9, с. 75; 8, с. 18]. Українська політолог В. Явір вводить у науковий обіг поняття етнонаціональної стійкості, як «стратегії відповіді на етнополітичні виклики» [20, с. 202] та аналізує її потенціал, що безперечно є актуальним для України.

Комплексним науковим дослідженням проблеми стійкості з практичними рекомендаціями є монографія О. Резнікової «Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища» [11]. Вчена ґрунтовно досліджує теоретичні та практичні аспекти забезпечення національної стійкості в умовах мінливості й невизначеності безпекового середовища, аналізуючи світові практики національної стійкості, надає рекомендації щодо формування системи забезпечення національної стійкості України, формування й реалізації державної політики у сфері національної безпеки й стійкості. О. Резнікова на основі системного підходу визначає національну стійкість як «здатність держави та суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження та характеру, адаптуватись до змін безпекового середовища, підтримувати стаке функціонування, у т. ч. під час криз, швидко відновлюватись після криз до оптимального за визначених умов рівня рівноваги» [11, с. 398].

Для України проблема стійкості може розглядатися як новий етап державотворення. Правовою основою посилення стійкості та формування національної системи стійкості є: Стратегія національної безпеки України (2020 р.) [17], Стратегія воєнної безпеки України (2021 р.) [13], Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (2021 р.) [16], Концепція забезпечення національної системи стійкості (2021 р.) [5], Стратегія інформаційної безпеки (2021 р.) [14], Стратегія забезпечення державної безпеки (2022 р.) [15].

Стійкість, як ключова концепція в міжнародних об'єднаних і державотворчих процесах, знайшла вираження в європейському державотворчому дискурсі. Термін «стійкість» використовувався щодо розвитку європейських інтеграційних процесів у «Європейському звіті про сталий розвиток 2009» [38]. Як результат – все більше політичних акторів почали говорити про стійкість та планувати її посилення. У 2013 р. було затверджено Висновки Ради ЄС щодо підходу до стійкості [23].

Наукові дискусії про «стійкість», як категорію політичного аналізу, суттєво актуалізувались з початком гібридної війни Росії в Україні з 2014 р. Зміни у безпековому середовищі, що пов'язані з російсько-українською війною, стали «катализатором для НАТО і ЄС у справі наближення підходів до забезпечення стійкості і пошуку спільної платформи для протистояння гібридним загрозам» [7, с. 14]. Європейські вчені досліджують потенціал стійкості як наднаціонального управлінського механізму Європейського Союзу. Стійкість важлива з трьох причин. По-перше, стійкість виступає не лише як якість системи, але й як спосіб мислення та процес, притаманний місцевому рівню, що не може бути спроектований ззовні. По-друге, як аналітика управління, стійкість кидає виклик існуючим правилам глобального управління зверху вниз і переорієнтовує його на роль «регіональних структур» і «людини», щоб зробити його більш чутливим до потреб суспільства. По-третє, стійкість неможливо зрозуміти, не досліджуючи де і як вона виникає, тобто «не розпаковуючи «локальний домен порядку», щоб побачити, як онтологічна незахищеність і відчуття безпечного та якісного життя можуть сприяти появі більш адаптивних систем управління» [33].

Зміни в безпековому середовищі поставили ЄС перед необхідністю перегляду підходів у формуванні політики ЄС та посилення стійкості. Протягом останніх років, беручи до уваги посилення турбулентності в міжнародних відносинах, дедалі частіше йдеться про стійкість держав у протидії загрозам і викликам як у безпековій сфері, так і тим, що пов'язані з глобальними проблемами, зокрема, нелегальною міграцією, екологічними загрозами, пандемією Covid-19 тощо. Британський вчений Е. Холлнейгл розглядає стійкість «як

виклик нестабільності» [30]. Стійкість ґрунтується на «здатності, наборі правил переходу та готовності або спроможності виконувати поставлені завдання після того, як відбудеться повернення до стану нормального функціонування» [30]. Реальна проблема для безпеки системи, а отже, і для побудови стійкості, на думку вченого, полягає у тому, що «складні системи є динамічними і що стан динамічної стабільності може змінитися на стан динамічної нестабільності» [30]. Такий підхід актуальний як з точки зору безпекових загроз і викликів, так й інших глобальних і регіональних проблем, що визначають сучасні геополітичні реалії. Отже, стійкість стає ще важливішою в новому порядку денному глобального управління, є невід'ємною складовою міжнародної політики безпеки.

З 2016 р. в ЄС використовується поняття стійкості щодо сприяння підвищенню власної стійкості та його громадян, інституційної спроможності, прав людини та сталого розвитку, синергії та забезпечення узгодженості між політичними реакціями на виклики, що охоплюють внутрішню та зовнішню політику ЄС [24]. Стратегічною основою зовнішньої політики та політики безпеки ЄС стала «Глобальна стратегія Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки» (2016 р.) [21], що замінила Європейську стратегію безпеки 2003 р. Усі нормативні документи Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та Спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ), починаючи з 2016 р., включно з Цивільним договором про СПБО, що спрямований на посилення цивільного виміру СПБО, спираються на Глобальну стратегію ЄС та п'ять пріоритетів, які вона окреслює у зовнішньополітичній діяльності ЄС: безпека ЄС; стійкість держав та суспільств країн-партнерів на сході та півдні ЄС; комплексний підхід до конфліктів і криз; посилення регіональної співпраці; зміцнення глобального управління у ХХІ ст. [21]. У Глобальній стратегії ЄС стійкість стосується всього суспільства, позаяк «стійке демократичне суспільство, яке характеризується довірою до інституцій, і сталий розвиток є основою стійкої держави» [11, с. 183]. Глобальну стратегію доповнює прийнятий Радою ЄС у грудні 2016 р. «План імплементації заходів з безпеки та оборони», що визначає стратегічні пріоритети ЄС, а саме: реагування на зовнішні конфлікти та кризи, розвиток спроможностей партнерів, захист ЄС та його громадян за допомогою зовнішніх дій [32].

Стійкість стала «ключовою концепцією зовнішньої політики ЄС» [34]. Підхід до стійкості, як нової парадигми ЄС, ставить суспільства та спільноти в центрі його взаємодії із зовнішніми партнерами, і особливо зі своїми безпосередніми сусідами. ЄС для посилення своєї стійкості та країн-сусідів, «звертає увагу з держави на суспільство, з загального підходу «зверху вниз» до підходу «знизу

вгору». Успіх цього підходу значною мірою залежить від довіри до діяльності ЄС як гравця, що здійснює трансформації» [35].

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України з 24 лютого 2022 р. спричинила кардинальні зміни у європейській та міжнародній безпеці. Для ЄС нагальною потребою стало створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних швидко й ефективно реагувати на нові виклики і загрози та забезпечувати стійкість у самому ЄС та на його східних і південних кордонах. На основі Версальської декларації за підсумками неформальної зустрічі глав держав і урядів ЄС 10-11 березня 2022 р. [39] та висновків Європейської Ради від 24-25 березня 2022 р. [28] ЄС впровадив «Стратегічний компас для зміцнення безпеки та оборони ЄС у наступному десятилітті» [22], що зміцнює партнерства та підвищує його стійкість, посилює його безпеку і обороноздатність, зосереджуючись на виявлених стратегічних недоліках.

Задля власної безпеки ЄС готовий брати більше відповідальності на себе, а у сфері оборони – дотримуватися стратегічного курсу дій щодо посилення його здатності діяти автономно. Трансатлантичні відносини та співробітництво ЄС-НАТО повною мірою сприяють дотриманню принципів, викладених в установчих Договорах ЄС. Більш сильний і більш спроможний ЄС у сфері безпеки та оборони зробить позитивний внесок у глобальну і трансатлантичну безпеку, доповнить НАТО, що залишається гарантом колективної оборони його учасників. Україна може стати важливою складовою європейської безпеки. Відтак важливою є протидія російській агресії, та інтеграція в європейські, євроатлантичні структури як на рівні нормативно-правового забезпечення, так і практичної реалізації.

Національна система стійкості невіддільна від системи національної безпеки. Багато держав розглядають формування системи забезпечення національної стійкості у взаємодії з системою забезпечення національної безпеки, що безперечно дає синергетичний ефект. В Україні першим стратегічним документом, що містить системне розуміння стійкості, є Концепція забезпечення національної системи стійкості, затверджена Указом Президента України 27 вересня 2021 р. (далі Концепція) [5]. У Концепції національна стійкість визначається як «здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [5]. Таке визначення корелює з дефініцією стійкості як «здатності суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стале функціонування» у Стратегії національної безпеки України [17, ст. 4].

Стійкість визначає реакцію держави на внутрішні та зовнішні впливи, зберігаючи функціональність на державному, регіональному та місцевому рівнях. Досягається стійкість «здатністю системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі» [13]. Слушною є думка вченої В. Явір про те, що з початком гібридної війни «система національної безпеки України недостатню ефективно реагувала на гібридні загрози у протидії російській військовій агресії» [20, с. 202]. У ході повномасштабної збройної агресії РФ «формування стійкості як здатності ефективно протидіяти військовому вторгненню» [20, с. 202] актуалізувалося ще більше. Своєчасна і релевантна «відповідь на деструктивні виклики та випередження загроз є найбільш успішною стратегією резильєнтності» [9, с. 77] держави та її міжнародної суб'єктності.

Для України, як і для будь-якої соціальної системи, стійкість «зумовлена дією двох тенденцій: одна з яких зберігає і відтворює «старі» системні якості, а друга забезпечує пошук нового прогресивного, щоб адаптувати соціальні структури до нових історичних умов» [6, с. 21]. Війна є водорозділом відмови від «старих» та прийняття нових якостей. Національна система стійкості передбачає забезпечення інституційної стійкості державних органів; стійке функціонування транспортних систем та безпеку і захищеність об'єктів критичної інфраструктури; кібербезпеку та безперерйне функціонування системи інформаційних та комунікаційних послуг; забезпечення оборони та правопорядку; здатність системи охорони здоров'я функціонувати в умовах посиленних навантажень; спроможність державної системи цивільного захисту до дій в умовах загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій; здатність ефективно реагувати на неконтрольоване масове переміщення людей; суспільну стійкість, зокрема, до інформаційних впливів; фінансово-економічну стійкість [5]. Про запровадження національної системи стійкості; удосконалення діяльності суб'єктів забезпечення державної безпеки, у тому числі з урахуванням досвіду держав – членів ЄС і НАТО, йдеться у Стратегії забезпечення державної безпеки (2022 р.) [15, ст. 25]. У липні 2022 р. утворено Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України, одним з основних завдань якої є забезпечення взаємодії національної системи захисту критичної інфраструктури з відповідними міжнародними системами, насамперед європейськими та євроатлантичними [10].

Війна показала, що основою забезпечення фундаментальних національних інтересів України та національної безпеки є стійкість, яка ґрунтується на здатності до протистояння, здатності до адап-

тації, здатності до відновлення. В умовах воєнного стану в Україні по суті протестовані всі елементи функціонування національної стійкості, як «комплексу цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства» [5].

Як на рівні держави, так і суспільства є усвідомлення важливості стійкості для забезпечення національної безпеки України та реалізації державної політики у сфері євроінтеграції. За результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг»¹ 1-2 жовтня 2022 р., 86% опитаних підтримують вступ України до Євросоюзу. Підтримка вступу до ЄС однакова серед представників усіх макрорегіонів та вікових груп [4]. Ці дані практично незмінні з початку повномасштабної війни. Попри те, що абсолютна більшість громадян України підтримують європейську інтеграцію, з боку РФ безупинно здійснюються спроби маніпуляції свідомістю громадян через поширення міфів та дезінформації щодо ЄС, НАТО, що є складовими інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) ворога з метою впливу на відносини Україна – ЄС та послаблення консолідації суспільства. Збройна агресія РФ супроводжується гуманітарною інтервенцією в інформаційному просторі. Відтак інформаційна стійкість, що є складовою національної безпеки, є важливою у забезпеченні інформаційної безпеки України, що визначається Стратегією інформаційної безпеки (2021 р.) [14].

За роки незалежності, на основі багатовікового історичного досвіду та двох Майданів, в українців сформувалась політична культура і здатність до самоорганізації, культура самооборони та захисту, культура соціальної згуртованості. Не зважаючи на мозаїчну ідентичність, в умовах екзистенційної загрози Українська нація як ніколи єдина у спротиві ворогові. Як влучно зауважив відомий стратег В. Горбулін: «Потенціал України дозволяє викувати ланцюга стримування для самого завзятого агресора» [3, с. 11]. Українці захищають державу на всіх рівнях: Збройні Сили України (ЗСУ) та інші сили оборони, органи державної влади та місцевого самоврядування, територіальні громади, бізнес, громадські організації та пересічні громадяни. В Україні сформувався потужний волонтерський рух, який відіграє колосальну роль у підтримці ЗСУ та населення деокупованих територій, демонструє активістську (громадянську) політичну культуру та суспільну стійкість.

Ми вже можемо констатувати, що в умовах загрози екзистенційним цінностям – демократії, свободі, волі, гідності, правам людини – в Україні сформувалась солідарна модель захисту держави. На думку авторки, війна практично завершила формування політичної нації в Україні, яка, усвідомлюючи свою ідентичність і будучи носієм європейських цінностей, стала суб'єктом політики, і не лише внутрішньої, а й міжнародної. Війна показала різницю відмінності між українцями і росіянами, глибокий ціннісний розрив, розвіяла міфи про «братні народи» і «другу армію світу». У формуванні стійкості важливу роль відіграють європейські цінності, за які борються і які захищають українці. Відтак можемо висновувати, що стійка демократія неможлива без готовності громадянського суспільства до її захисту. Існує кореляційний зв'язок між стійкістю, демократією та готовністю захищатися й адаптуватися до складних безпекових і гуманітарних викликів та загроз. Це і є формула стійкості для України.

Суспільна стійкість вимірюється єдністю, конкретними діями, гордістю українців за свою державу та непохитною вірою у перемогу України. За результатами загальнонаціонального опитування в умовах війни, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг»², абсолютна більшість (93%) впевнені, що Україна зможе відбити напад Росії. Близько 60% зазначили, що для перемоги у війні необхідний більш тривалий час: 20% вважають, що необхідно більше року, 40% – півроку-рік. Водночас, майже чверть оцінюють необхідний для перемоги час до кількох місяців. Головна емоція, яку відчувають респонденти, думаючи про Україну – гордість (75%) [12].

Серед українців суттєво зросла кількість тих, хто пишається своїм громадянством, що підтверджується даними соціологічних досліджень, як міжнародних, так і українських соціологічних служб. За даними Соціологічної групи «Рейтинг», абсолютна більшість опитаних ідентифікує себе як громадяни України (94%); майже стільки ж – мешканцем свого регіону. Половина ідентифікують себе європейцями (близько 30% – ні) [12]. За результатами сьомої хвилі «Світового Дослідження Цінностей» (World Values Survey) у 2020 р. – 82,2% пишалися українським громадянством (з них 34,7% – дуже пишаються, 47,5% – скоріше пишаються), в той час як у 2011 р. (шоста хвиля) 67% респондентів пишалися українським громадянством [40]. За результатами моніторингового дослідження Дослідницької аген-

¹ Аудиторія: населення України віком від 18 років і старші в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також територій, де на момент опитування відсутній український мобільний зв'язок. Вибірка репрезентативна за віком, статтю і типом поселення. Вибіркова сукупність: 2000 респондентів. Метод опитування: CATI. Помилка репрезентативності дослідження з довірчою імовірністю 0,95: не більше 2,2%. Терміни проведення: 1-2 жовтня 2022 р.

² Соціологічною групою «Рейтинг» проведено комплексне дослідження різноманітних маркерів патріотизму українців. Аудиторія: населення України віком від 18 років і старші в усіх областях, крім тимчасово окупованих територій Криму та Донбасу, а також територій, де на момент опитування відсутній український мобільний зв'язок. Вибіркова сукупність: 1000 респондентів. Метод опитування: CATI на основі випадкової вибірки мобільних телефонних номерів. Терміни проведення: 17-18 серпня 2022 р.

ції «Info Sapiens» за 20-річну історію спостережень, відсоток тих, хто пишається громадянством України, зріс із 41% у 2002 р. до 98% у серпні 2022 р., через півроку після широкомасштабного вторгнення [1]. Такі дані підтверджують зміцнення Української державності та зростання солідарності в умовах війни. Але варто зауважити, що в умовах війни генеральна сукупність, а відтак і вибірка, не включає респондентів, що залишилися на окупованих територіях і не брали участі в опитуванні, а також тих, хто знайшов тимчасовий притулок за межами України.

Стійкість визначає силу спротиву України російській агресії, тероризму і геноциду, додає віри в перемогу. Мужність, героїзм, стійкість, незламність і єдність Української нації сколихнули весь світ. «Мужність має ім'я, і це ім'я – Україна; у мужності є обличчя – це українці і українки, які протистоять російській агресії», – наголосила Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн у зверненні «Про становище Союзу у 2022 р.» до Європейського парламенту 14 вересня 2022 р. [37].

Стійкість і спротив Збройних Сил України та всього українського суспільства розвіяли не лише міф про «другу армію світу», а й сумніви західних політиків та експертів щодо перемоги України. З високою ймовірністю можна констатувати, що стійкість Української нації спонукала держави-члени ЄС і НАТО переглянути договірні відносини та підтримати Україну, яка є форпостом у системі європейської безпеки та глобального протистояння між цивілізованим демократичним та авторитарним світом. Задля підвищення обороноздатності та національної стійкості України важливим є «посилення взаємодії України з ЄС, НАТО та їхніми державами-членами» [16, ст. 15], у яких запроваджена практика стійкості та протидії безпековим ризикам і загрозам.

Важливим політичним кроком ЄС, що посилює стійкість України, є прийняття рішення про надання Україні статусу кандидата на вступ на саміті Європейської Ради³ 23-24 червня 2022 р. [27]. Це історичне рішення додало Українській нації стійкості у боротьбі з ворогом та було позитивно сприйняте не лише українцями, а й громадянами держав-членів ЄС. Це підтверджується результатами останнього опитування «Євробарометра»⁴.

³ Європейська Рада надала статус країни-кандидата Республіці Молдова, готова надати Грузії статус країни-кандидата після того, як будуть розглянуті пріоритети, зазначені у висновку Комісії щодо заявки Грузії на членство.

⁴ Дослідження «Літо 2022 – стандартний Євробарометр» (ЕВ 97) проводилося шляхом особистих та онлайн-інтерв'ю з 17 червня по 17 липня 2022 року. Було опитано 26 468 громадян ЄС у 27 державах-членах. Дослідження Standard Eurobarometer влітку 2022 року показує зростання довіри громадян до ЄС і постійну підтримку відповіді ЄС на російську агресію проти України. Переважна більшість громадян ЄС підтримує інвестиції у відновлювані джерела енергії та дії щодо зменшення залежності ЄС від російських джерел енергії. Рівень схвалення євро досяг найвищого рівня за всю історію. Однак європейців дедалі більше хвилює економічна ситуація в ЄС і у власній країні.

Громадяни держав-членів ЄС рішуче підтримують заходи Європейського Союзу у відповідь на агресію Росії проти України. Найбільше схвалення має гуманітарна підтримка України (92%) та приїом у ЄС українців, які рятуються від війни (90%). Крім того, 78% європейців підтримують економічні санкції, запроваджені ЄС проти російського уряду, підприємств та фізичних осіб. Майже сім з десяти опитаних (68%) висловилися на користь фінансування постачання військової техніки в Україну [36].

Партнерські відносини Україна – ЄС побудовані на довірі, співпраці та діалозі. ЄС, підтримуючи Україну, посилює свою стійкість як глобальний гравець. Геополітичне положення України, висока боєздатність ЗСУ, потужний волонтерський рух, стійкість громадянського суспільства роблять Україну важливою складовою європейської та євроатлантичної систем безпеки. 30 вересня 2022 р. Україна подала заявку на вступ до Північноатлантичного альянсу. Нові статуси покладають на Українську державу велику відповідальність перед західними партнерами і громадянами. Відтак надзвичайно важлива стійкість державних інституцій та громадянського суспільства, відновлення економіки та всієї інфраструктури держави, реалізація зовнішньополітичного курсу та інтеграція з ЄС.

Для розбудови національної системи стійкості України важливим є міжнародний досвід управління ризиками та бенчмаркінг, як обмін кращими практиками побудови національних систем стійкості. Спершу як співпрацювати з партнерами для підвищення стійкості, потрібно бути переконаним, що є взаєморозуміння стійкості та співпадають нормативні очікування відповідної поведінки і рішень. Для України важливим є співробітництво у сфері СПБО та СЗППБ з ЄС, що реалізується через спільні зобов'язання, закріплені в Угоді про асоціацію України з Європейським Союзом [19] та сприяє підвищенню стійкості. З іншого боку, досвід України, набутий за роки протидії російській агресії та протистояння гібридним загрозам, може бути корисним у розвитку безпекового та політичного співробітництва з іншими державами, про що йдеться в Стратегії зовнішньополітичної діяльності України [16, ст. 6].

Стійкість ЄС проявляється у єдності держав-членів щодо політичної, гуманітарної, економічної, фінансової, військової підтримки України та участі у програмах відновлення України. ЄС непохитний у підтримці незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України та системно запроваджує безпрецедентні санкції проти Кремля. 6 жовтня 2022 р. ЄС погоджено восьмий пакет санкцій проти Росії, щоб через економічні важелі знизити потенціал виробництва та закупівлі зброї і комплектуючих у інших країн.

Підтримка ЄС України під час війни стосується конкретних потреб людей, держави, ЗСУ та еконо-

міки. 4 березня 2022 р. держави ЄС ввели в дію «Директиву тимчасового захисту для надання швидкої та ефективної допомоги громадянам України, які рятуються від війни», а 28 березня 2022 р. ЄК подала План з 10 пунктів для підтримки держав-членів у активізації їхніх зусиль щодо прийому таких громадян України [31]. 7,5 млн громадян України отримали прихисток у державах ЄС, 1 млрд євро пожертвувала Європейська Комісія під час донорської конференції «Stand with Ukraine», 3,5 млрд євро надано Єврокомісією державам-членам ЄС для прийому українців [2]. Попри те, що велика кількість громадян повертається в Україну, в ЄС все ще залишається значна частина українців, які отримують допомогу і підтримку держав-членів ЄС.

ЄС підтримує Уряд України у його невідкладних питаннях разом зі своїми партнерами з G 7. Від початку повномасштабної російської агресії ЄС мобілізував понад 7 млрд євро грантів і позик для макрофінансової, бюджетної, гуманітарної, надзвичайної та кризової допомоги Україні (заплановано 9 млрд євро у 2022 р.). Ухвалено рішення про призупинення імпорتنих мит на весь український експорт до ЄС протягом одного року. Близько 2,5 млрд військової допомоги виділено на підтримку ЗСУ в рамках Європейського фонду миру. Важливою є екстрена допомога через Механізм цивільного захисту ЄС. Підтримку надають всі 27 держав ЄС, а також Норвегія, Туреччина, Північна Македонія та з резервів Європейської Комісії. Вже надіслано понад 66 тис. тон гуманітарної допомоги [2]. Власне завдяки єдності Заходу та потужній підтримці держав-членів ЄС, а також США, Великої Британії та інших держав НАТО, Україні вдається протистояти ворогові та в певних межах забезпечити економічну стійкість, вберігши економіку від глибокої рецесії (падіння ВВП України близько 33%) [18].

Для підтримки плану відбудови України створено міжнародну координаційну платформу – «Платформу відбудови України», що об'єднує Уряд України, ЄС та його держав-членів, Європейський інвестиційний банк, а також міжнародних партнерів, установи, організації, експертів та усі зацікавлені сторони. **Фонд «RebuildUkraine» створено** як основний правовий інструмент підтримки з боку ЄС шляхом поєднання грантів і кредитів [2]. Важливо, що підтримка реконструкції України буде пов'язана з впровадженням реформ та послідовними антикорупційними заходами за європейськими стандартами. Європейський Союз «продовжуватиме підтримувати Україну, яку б загрозу, який би шантаж не чинила європейцям Росія. ЄС надаватиме підтримку політично, фінансово, у гуманітарній та військовій сферах стільки, скільки буде потрібно» [29]. Це головний меседж всьому світу, що вкотре повторив Верховний представник із закордон-

них справ і політики безпеки ЄС Жозеп Боррель 5 вересня 2022 р. на 8-му засіданні Ради асоціації Україна-ЄС. Це позиція ЄС, що демонструє його стійкість і посилює стійкість України у боротьбі за незалежність, демократичні цінності, свободу та безпеку. Перемога України – це маркер, що визначає майбутнє європейської безпеки та новий міжнародний порядок.

Висновки. Стійкість України – це здатність до протистояння, адаптації та до відновлення задля збереження суверенітету та територіальної цілісності, перемоги над ворогом, здатність до реалізації європейського вибору. Стійкість є необхідною умовою протидії російській збройній агресії та єднальним компонентом системи відносин Україна-ЄС. Для України – це екзистенційна війна, перемога у якій визначається національною стійкістю та міжнародною підтримкою, здатністю держави і суспільства чинити опір і швидко відновлюватися. В умовах загрози екзистенційним цінностям – незалежності, демократії, свободі, волі, гідності, правам людини – в Україні консолідувалася політична нація та сформувалася солідарна модель захисту держави. Стійкість є основою для відбудови та відновлення України, а відбудова забезпечує стійкість.

Концептуально національна стійкість України визначається правовими нормами, що визначають стратегію протистояння безпековим загрозам і викликам. Стійкість досягається через систему управління державою, сили оборони, розвиток національної економіки, інфраструктури та громадянське суспільство, проявом якого є потужний волонтерський рух. Важливим є налагодження ефективної взаємодії державних і недержавних інституцій за ключовими напрямками забезпечення національної стійкості під час війни, в процесі відбудови та відновлення. Забезпечення стійкості відбувається через взаємодію в різних сферах і координацію такої діяльності на різних рівнях: стратегічному, тактичному, оперативному та територіальному.

Для України важливою складовою у розбудові національної системи стійкості є підтримка ЄС та всіх демократичних держав у протистоянні російській збройній агресії. З огляду на стратегічний напрям зовнішньої політики України – важливим є бенчмаркінг кращих практик стійкості в ЄС та його державах-членах. Важливу роль у посиленні стійкості як України, так і ЄС, відіграють партнерські відносини Україна – ЄС, що побудовані на довірі, співпраці і діалозі; політичне рішення ЄС щодо надання статусу кандидата на вступ; гуманітарна, економічна, військова, фінансова підтримка та участь ЄС у програмах відновлення України.

Стійкість ЄС заснована на здатності його національних інститутів і держав-членів реагу-

вати на зовнішні виклики та протистояти загрозам, адаптуватися до їх впливу та швидких змін безпекового середовища, безперервно функціонувати за змінених умов і швидко відновлюватися до необхідної рівноваги. Стійкість України, високий професіоналізм Збройних Сил України, розвинене громадянське суспільство роблять Україну важливою складовою європейської системи безпеки.

Підтримка України Європейським Союзом від початку російської збройної агресії – важливий політичний крок, що додає стійкості як самому ЄС, так і Україні. Стійкість ЄС визначає його готовність до розширення і здатність приймати нових членів. Солідарність ЄС з Україною – це наша спільна стійкість, безпека і наша спільна боротьба за європейські цінності, свободу та демократію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Всеукраїнське національне опитування Омнібус. Дослідницька агенція «Info Sapiens». 12–18 серпня 2022 р. URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=241>
2. Відповідь ЄС на повномасштабне російське вторгнення. URL: <https://eu4ukraine.eu/>
3. Горбулін В. Як перемогти Росію у війні майбутнього. К.: Брайт Букс, 2021. 248 с.
4. Загальнонаціональне соціологічне опитування «Динаміка зовнішньополітичних настроїв населення. Соціологічна група «Рейтинг». 1-2 жовтня. 2022 р. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_2000_102022_press.pdf
5. Концепція забезпечення національної системи стійкості. затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>
6. Лепіхов А. В., Храпач З. С. Проекція діяльності у сфері забезпечення національної стійкості: сутність, зміст, структура. Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського No 1(71), 2021. С. 18-26. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/18-26>
7. Місюра А.О., Паливода В.О. Концептуальні підходи НАТО та ЄС до забезпечення стійкості держави і суспільства у сфері національної безпеки. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2018. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-04/NATO-ES-stiykist-59383.pdf?__cf_chl_tk=br8jW_rX6NqopTPIos2qfquoxd1JfF2ztm3QD.3Zp8k-1662045303-0-gaNycGzNCSU
8. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: Національна доповідь / ред. кол. С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Н. В. Хамітов, Є. І. Головаха, С. С. Дембіцький, В. А. Смолій, О. В. Скрипнюк, С. В. Стоєцький / Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ, 2022. 552 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovydy.pdf
9. Пирожков, С. І., Божок, Є. В., Хамітов, Н. В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. (8). С. 74-82. URL: <https://doi.org/10.15407/vsn2021.08.074>
10. Положення про Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України. Затверджено Постановою № 787 Кабінету Міністрів України від 12.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Text>
11. Резнікова О. О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 456 с. URL: https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf
12. Сімнадцяте загальнонаціональне соціологічне опитування: Ідентичність. Патріотизм. Цінності. Соціологічна група «Рейтинг». 17-18 серпня 2022 р. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_independence_082022_xvii_press.pdf
13. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>
14. Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5203.html>
15. Стратегія забезпечення державної безпеки, введено в дію Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
16. Стратегія зовнішньополітичної діяльності України, введено в дію Указом Президента України від 26 серпня 2021 року № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017>
17. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>
18. Темпи падіння ВВП сповільнюються – статистика Держстату і Мінекономіки. 08.09 2022 р. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cd57914a-80ec-4b75-a34b-787296908da7&title=V2022-RotsiTempiPadinniaVvpSpovilniatsiaDo33->
19. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
20. Явір В. А. Формування етнонаціональної стійкості в умовах російсько-української війни. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 1. 2022. С. 201-205. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-1.32>
21. A Global Strategy for the European Union. Foreign and Security Policy. 2016. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/council-conclusions-on-the-global-strategy-on-the-european-unions-foreign-and-security-policy>
22. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. Council of the EU, 21 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>

23. Council Conclusions on EU Approach to Resilience, 2013. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/137319.pdf

24. Council conclusions on the Global Strategy on the European Union's Foreign and Security Policy. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/council-conclusions-on-the-global-strategy-on-the-european-unions-foreign-and-security-policy>

25. Countries. From Theoretical Concepts to a Normative Agenda. 2019. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/implementation-plan-on-security-and-defence>

26. European Commission proposes second €5 billion tranche of macro-financial assistance to Ukraine. 7 September 2022. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-commission-proposes-second-eu5-billion-tranche-macro-financial-assistance-ukraine-2022-09-07_en

27. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>

28. European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions. Brussels, 25 March 2022. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2022-INIT/en/pdf>

29. EU-Ukraine Association Council, 5 September 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-ministerial-meetings/2022/09/05/>

30. Hollnagel Erik., Woods David D. Resilience Engineering. London. CRC Press. 2017. 406 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.1201/9781315605685-2/resilience-challenge-unstable-erik-hollnagel?context=ubx>

31. Home Affairs Council: 10-Point Plan on stronger European coordination on welcoming people fleeing the war against Ukraine. 28 March 2022/ URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2152

32. Implementation Plan on Security and Defence. Council of EU. 2016. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/implementation-plan-on-security-and-defence>

33. Korosteleva Elena A., Flockhart Trine. Resilience in EU and international institutions: Redefining local ownership in a new global governance agenda, Contemporary Security Policy, (2020). 41:2, p. 153-175. DOI <https://doi.org/10.1080/13523260.2020.1723973>

34. Rouet Gilles, Pascariu Gabriela Carmen. Resilience and the EU's Eastern Neighbourhood Countries. From Theoretical Concepts to a Normative Agenda. 2019. DOI: https://eui.idm.oclc.org/login?url=https://doi.org/10.1007/978-3-030-25606-7_10.1007/978-3-030-25606-7

35. Simonov L. M., Pascariu C. G., Bureiko N. Building resilience beyond the EU's eastern borders. EU actorness and societal perceptions in Ukraine and Republic of Moldova. Eastern Journal of European Studies. Volume 12, August 2021. P. 250-272. URL: https://ejes.uaic.ro/articles/EJES2021_12SI_SIM.pdf

36. Standart Eurobarometer 97 – Summer 2022. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

37. State of the Union 2022 by President von der Leyen. 2022.14.09. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

38. Sustainable development in the European Union – 2009 monitoring report on the EU sustainable development strategy. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-78-09-865>

39. Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. (10 and 11 March 2022). Versailles, 11 March 2022 URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

40. World Values Survey. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp?CMSID=Findings>

REFERENCES:

1. Vseukrainske natsionalne opytuvannia Omnibus. 12–18 serpnia 2022 r. [All-Ukrainian national survey Omnibus]. Doslidnytska ahentsiia «Info Sapiens». URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=241> [In Ukrainian].

2. Vidpovid YeS na povnomashtabne rosiiske vtorhnennia [The EU's response to a full-scale Russian invasion]. URL: <https://eu4ukraine.eu/>

3. Horbulin, V. (2021) Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho [How to defeat Russia in the war of the future]. Kyiv: Brait Buks. 248 s. [In Ukrainian].

4. Zahalnonatsionalne sotsiolohichne opytuvannia «Dynamika zovnishnopolitychnykh nastroiv naseleattia. 1-2 zhovtnia. 2022 r. [National sociological survey "Dynamics of foreign policy attitudes of the population]. Sotsiolohichna hrupa «Reitynh». URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_2000_102022_press.pdf [In Ukrainian].

5. Kontseptsiia zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikosti, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 27 veresnia 2021 roku № 479/2021 [Concept ensuring the national system of resilience] (27.09.2021 r.). URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181> [In Ukrainian].

6. Lepikhov A. V., Khrapach Z. S. (2021). Proiekna diialnist u sferi zabezpechennia natsionalnoi stiikosti: sutnist, zmist, struktura. [Project activities in the sphere of ensuring national resilience: essence, content, structure]. Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho No 1(71). S. 18-26. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/18-26> [In Ukrainian].

7. Misiura A.O., Palyvoda V.O. (2018). Kontseptualni pidkhody NATO ta YeS do zabezpechennia stiikosti derzhavy i suspilstva u sferi natsionalnoi bezpeky [Conceptual approaches of NATO and the EU to ensuring the stability of the state and society in the field of national security]. Analitichna zapyska. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-04/NATO-ES-stiykist-59383.pdf?_cf_chl_tk=br8jW_rX6NqopTPIOs2qfquoxd1JFf2ztm3QD.3Zp8k-1662045303-0-gaNycGzNCSU [In Ukrainian].

8. Natsionalna stiikist Ukrainy: stratehiia vidpovid na vyklyky ta vyperedzhennia hibrydnykh zahroz: Natsionalna dopovid [National resilience of Ukraine: hybrid threats challenge response and prevention strategy: national report] red. kol. S. I. Pyrozhkov, O. M. Maiboroda, N. V. Khamitov, Ye. I. Holovakha, S. S. Dembitskyi, V. A. Smolii, O. V. Skrypniuk, S. V. Stoietskyi (2022). Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Kyiv 552 s. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/nats_dopovyd.pdf [In Ukrainian].
9. Pyrozhkov, S. I., Bozhok, Ye. V., Khamitov, N. V. (2021). Natsionalna stiikist (rezyliientnist) krainy: stratehiia i taktika vyperedzhennia hibrydnykh zahroz [National Resilience of the country: strategy and tactics of anticipation of hybrid threats]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*. (8). S. 74-82. <https://doi.org/10.15407/visn2021.08.074> [In Ukrainian].
10. Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu zakhystu krytychnoi infrastruktury ta zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikosti Ukrainy [Regulations on the State Service for the Protection of Critical Infrastructure and Ensuring the National Resilience System of Ukraine]. Zatverdzheno Postanovoiu № 787 Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.07.2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].
11. Reznikova O. O. Natsionalna stiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshcha: monohrafiia [National resilience in the conditions of a changing security environment: monograph]. Kyiv: NISD. 456 s. URL: https://www.marshallcenter.org/sites/default/files/files/2022-04/Reznikova_Resilience_UKR.pdf [In Ukrainian].
12. Simnadsiate zahalnonatsionalne sotsiologichne opytuvannia: Identychnist. Patriotyzm. Tsinnosti 17-18 serpnia 2022 r. [Seventeenth nation sociological survey: Identity. Patriotism. Values.]. Sotsiologichna hrupa «Reitynh». URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_independence_082022_xvii_press.pdf [In Ukrainian].
13. Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy «Voienna bezpeka – vseokhopliiucha oborona», zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku № 121/2021 [Military security strategy of Ukraine] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> [In Ukrainian].
14. Stratehiia informatsiinoi bezpeky, zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 28 hrudnia 2021 roku № 685/2021 [Information security strategy of Ukraine]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5203.html> [In Ukrainian].
15. Stratehiia zabezpechennia derzhavnoi bezpeky, vvedeno v diiu Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 16 liutoho 2022 roku № 56/2022 [Strategy for ensuring state security]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> [In Ukrainian].
16. Stratehiia zovnishnopolitychnoi diialnosti Ukrainy, vvedeno v diiu Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 16 liutoho 2022 roku № 56/2022 [Strategy of foreign policy activity of Ukraine]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> [In Ukrainian].
17. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy «Bezpeka liudyny – bezpeka krainy», zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020 [National Security Strategy of Ukraine “Human Security – Country Security”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> [In Ukrainian].
18. Tempy padinnia VVP spovilniuiutsia – statystyka Derzhstatu i Minekonomiky 08.09.2022 r. [The pace of GDP decline is slowing down – statistics of the State Statistics Service and the Ministry of Economy]. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cd57914a-80ec-4b75-a34b-787296908da7&title=V2022-RotsiTempiPadinniaVvpSpovilniatsiaDo33-> [In Ukrainian].
19. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom [Association Agreement between Ukraine and the European Union]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page [In Ukrainian].
20. Iavir V. A. (2022). Formuvannia etnonatsionalnoi stiikosti v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [The Formation of Ethnonational Resilience under Conditions of the Russian-Ukrainian War]. *Politykus. Naukovyi zhurnal*. Vypusk 1. S. 201-205. DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-1.32> [In Ukrainian].
21. A Global Strategy for the European Union. Foreign and Security Policy. 2016. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/council-conclusions-on-the-global-strategy-on-the-european-unions-foreign-and-security-policy>
22. A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade. Council of the EU, 21 March 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>
23. Council Conclusions on EU Approach to Resilience, 2013. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/foraff/137319.pdf
24. Council conclusions on the Global Strategy on the European Union’s Foreign and Security Policy. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/council-conclusions-on-the-global-strategy-on-the-european-unions-foreign-and-security-policy>
25. Countries. From Theoretical Concepts to a Normative Agenda. 2019. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/implementation-plan-on-security-and-defence>
26. European Commission proposes second €5 billion tranche of macro-financial assistance to Ukraine. 7 September 2022. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-commission-proposes-second-eu5-billion-tranche-macro-financial-assistance-ukraine-2022-09-07_en
27. European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>
28. European Council meeting (24 and 25 March 2022) – Conclusions. Brussels, 25 March 2022. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2022-INIT/en/pdf>
29. EU-Ukraine Association Council, 5 September 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-ministerial-meetings/2022/09/05/>

30. Hollnagel Erik., Woods David D. Resilience Engineering. London. CRC Press. 2017. 406 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.1201/9781315605685-2/resilience-challenge-unstable-erik-hollnagel?context=ubx>

31. Home Affairs Council: 10-Point Plan on stronger European coordination on welcoming people fleeing the war against Ukraine. 28 March 2022/ URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2152

32. Implementation Plan on Security and Defence. Council of EU. 2016. URL: <https://www.coe-civ.eu/kh/implementation-plan-on-security-and-defence>

33. Korosteleva Elena A., Flockhart Trine. Resilience in EU and international institutions: Redefining local ownership in a new global governance agenda, Contemporary Security Policy, (2020). 41:2, p. 153-175. DOI <https://doi.org/10.1080/13523260.2020.1723973>

34. Rouet Gilles, Pascariu Gabriela Carmen. Resilience and the EU's Eastern Neighbourhood Countries. From Theoretical Concepts to a Normative Agenda.2019. DOI: https://eui.idm.oclc.org/login?url=https://doi.org/10.1007/978-3-030-25606-7_10.1007/978-3-030-25606-7

35. Simonov L. M., Pascariu C. G., Bureiko N. Building resilience beyond the EU's eastern borders. EU actorness and societal perceptions in Ukraine and Republic of Moldova. Eastern Journal of European Studies. Volume 12, August 2021. P. 250-272. URL: https://ejes.uaic.ro/articles/EJES2021_12SI_SIM.pdf

36. Standart Eurobarometer 97 – Summer 2022. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2693>

37. State of the Union 2022 by President von der Leyen. 2022.14.09. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493

38. Sustainable development in the European Union – 2009 monitoring report on the EU sustainable development strategy. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-78-09-865>

39. Versailles Declaration. Informal meeting of the Heads of State or Government. (10 and 11 March 2022). Versailles, 11 March 2022 URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

40. World Values Survey. URL: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSCcontents.jsp?CMSID=Findings>

National resilience as a determinant of European integration of Ukraine

Gerasymchuk Tamila Fedorivna

Ph.D. in Historical Science, Associate Professor,
Professor at the Department of Political Sciences
Rivne State University of Humanities
Plastova str., 29, Rivne, Ukraine

The problem of resilience becomes especially relevant with the beginning of Russia's full-scale armed aggression against Ukraine, which has become the main challenge for the entire democratic world. Countering Russia's military aggression showed the courage and heroism, national unity and resilience of the Ukrainian nation. Ukraine has made its civilizational choice even in the war conditions, fighting for its independence and defending statehood, continues European integration transformations. On June 23, 2022, Ukraine received the status of a candidate to join the European Union. Without strengthening national resilience, it is impossible to counter Russian aggression and implement Ukraine's strategic course to acquire full membership in the EU, which in turn requires the resilience of state institutions and civil society, economic recovery and the entire infrastructure of the state.

The purpose of this article is to analyze resilience as a necessary condition for countering Russian military aggression as well as a connecting component of the system of relations between Ukraine and the EU. The research methodology is based on systematic and synergistic approaches, which deepens the conceptual understanding of the categories "resilience" and "national resilience" and, in combination with the comparative method and content analysis, promotes to the generalization of the experience of the EU and Ukraine in the development of systems of resilience and solidarity of the EU member states in terms of support of Ukraine.

The national resilience of Ukraine is analyzed in two dimensions, firstly, as an important component of countering Russian military aggression and protecting the sovereignty of Ukraine, and secondly, as a necessary condition for Ukraine's implementation of the European integration policy. The resilience of Ukraine is the ability to resist, adapt and recover in order to preserve sovereignty and territorial integrity, the ability to implement the European choice. Partnership relations between Ukraine and the EU, built on trust, cooperation and dialogue, play an important role in strengthening the resilience of both Ukraine and the EU. For the EU, resilience is important in creating more flexible systems of security cooperation, which would be able to respond quickly and effectively to new challenges and threats and ensure resilience within the EU itself, its member states and at its borders. The resilience of the EU determines its readiness for expansion and its ability to accept new members. The EU's solidarity with Ukraine is our resilience, security and our joint struggle for European values, freedom and democracy.

Key words: resilience, national resilience, European integration, Ukraine, European Union, National security, European security.